

Ομιλία του Διευθύνοντος Συμβούλου της Εθνικής Τραπεζής

κ. Αλέξανδρου Τουρκολιά

Ετήσιο συνέδριο της ΡωC για τη Ναυτιλία
Πειραιάς, 5 Ιουνίου 2013

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα και η ναυτιλία

Οι συνδυασμένες προκλήσεις στις οποίες κλήθηκαν να ανταπεξέλθουν η ελληνική οικονομία και το ελληνικό τραπεζικό σύστημα είναι πρωτόγνωρες, ενώ η σταθεροποίηση και η επάνοδος σε τροχιά βιώσιμης ανάπτυξης απαιτεί -παρά την επιτευχθείσα σημαντική πρόοδο- συνεχείς προσπάθειες και πρωτοβουλίες. Παράλληλα, ο ναυτιλιακός κλάδος, ο οποίος -βάσει ανάλογων εμπειριών κατά τις τελευταίες δεκαετίες- είναι περισσότερο εξοικειωμένος με κρίσεις παγκόσμιας κλίμακας και περιόδους ακραίας μεταβλητότητας, εισήλθε νωρίτερα σε φάση δοκιμασίας με το ξέσπασμα της διεθνούς κρίσης, ενώ βιώνει ακόμη παρατεταμένη και βαθιά ύφεση.

Η ναυτιλία είναι κλάδος με ουσιαστική και συμβολική σημασία για την ελληνική οικονομία. Συνεισφέρει σημαντικά τόσο άμεσα όσο και έμμεσα -μέσω συνεργειών με άλλους κλάδους - άνω του 6% ετησίως στην οικονομική δραστηριότητα, ενώ συνιστά την αιχμή, αλλά και το πλέον αναγνωρίσιμο σύμβολο της επιτυχημένης εξωστρεφούς επιχειρηματικότητας του Έλληνα, που ανταγωνίζεται με επιτυχία σε διεθνές επίπεδο.

Σταχυολογώ:

- Στο ναυτιλιακό κλάδο απασχολούνται άμεσα ή έμμεσα περισσότεροι από 160.000 εργαζόμενοι.
- Οι Έλληνες πλοιοκτήτες διαθέτουν πλοία όλων των τύπων και μεγεθών συνολικής χωρητικότητας 260 εκ. τόνων (dwt) περίπου, κατέχουν την πρώτη θέση -σε όρους χωρητικότητας- παγκοσμίως.
- Η ελληνόκτητη ναυτιλία απαριθμεί περισσότερες από 700 εταιρείες που έχουν στην ιδιοκτησία τους περί τα 4.500 πλοία.
- Οι Έλληνες πλοιοκτήτες πρωτοστατούν στις παραγγελίες νεότευκτων πλοίων στα μεγαλύτερα ναυπηγεία στον κόσμο.
- Το 52% των εισηγμένων ναυτιλιακών εταιρειών στα δύο μεγαλύτερα διεθνή χρηματιστήρια έχει ελληνικό μετοχικό ενδιαφέρον.

- Σημαντική δράση και συμμετοχή των Ελλήνων εφοπλιστών σε επενδύσεις στον ελλαδικό χώρο σε σημαντικούς για την ελληνική οικονομία τομείς, όπως ο τουρισμός, οι κατασκευές και η ενέργεια, με τη δημιουργία πλήθους θέσεων εργασίας.

Επιστρέφοντας στο κεφάλαιο «Ελληνική κρίση», είναι αναμφισβήτητο ότι η πρωτόγνωρη προσπάθεια δημοσιονομικής προσαρμογής, η υψηλή αβεβαιότητα και οι έντονες υφεσιακές πιέσεις που την συνόδευσαν, δημιούργησαν ισχυρούς κλυδωνισμούς.

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, επωμιζόμενο σημαντικό μέρος του κόστους συμμετοχής στην επιβεβλημένη αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους, βρέθηκε ενώπιον σημαντικών προκλήσεων, που οξύνθηκαν από τις επιπτώσεις της αβεβαιότητας και της ύφεσης, κυρίως, στην εγχώρια καταθετική βάση, αλλά και την ποιότητα των δανειακών χαρτοφυλακίων. Η επικουρική στάση της ΕΚΤ και η παροχή δεσμών κρατικών εγγυήσεων στις τράπεζες για ενεχυρίαση στους μηχανισμούς αναχρηματοδότησης του Ευρωσυστήματος με στόχο την αντιστάθμιση των επιπτώσεων στη ρευστότητα των τραπεζών, σταθεροποίησαν την κατάσταση, αλλά δεν μπόρεσαν να ομαλοποιήσουν πλήρως τις συνθήκες ρευστότητας και τις πιστωτικές συνθήκες στην οικονομία.

Οι προαναφερόμενες εξελίξεις στην ελληνική οικονομία, σε συνδυασμό με τις ανακατατάξεις στο διεθνές (ειδικά στο ευρωπαϊκό) χρηματοπιστωτικό περιβάλλον - με κυρίαρχες τάσεις τον υψηλό βαθμό διακράτησης ρευστότητας, τη συγκρατημένη χορήγηση νέων πιστώσεων, την επιλεκτική απομόχλευση, την ενίσχυση της κεφαλαιακής επάρκειας και την προετοιμασία για προσαρμογή σε ακόμη αυστηρότερους κανόνες αναφορικά με τη ρευστότητα και την επάρκεια/ποιότητα κεφαλαίων- δημιουργούν ένα σκηνικό πολύπλοκο και απαιτητικό, σε αντιδιαστολή με το ευνοϊκό περιβάλλον της προηγούμενης δεκαετίας. Οι εξελίξεις αυτές δεν μπορούν να μην επηρεάσουν το ναυτιλιακό τομέα. Η ποντοπόρος ναυτιλία συνεχίζει να δέχεται τους κραδασμούς από τη βραδεία ανάκαμψη της ήδη χαμηλής διεθνούς ζήτησης και τις διαρθρωτικές ανισορροπίες της προηγούμενης δεκαετίας, με προεξάρχον το πρόβλημα της υπερβάλλουσας προσφοράς, σε συνδυασμό με τις αλλαγές στο διεθνές χρηματοπιστωτικό περιβάλλον.

Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα, ως φυσικός δίαυλος στήριξης της ναυτιλιακής δραστηριότητας, αλλά και της διάχυσης των ωφελειών της στην υπόλοιπη οικονομία, δεν θα μπορούσε να μείνει αλώβητο από τις συνέπειες της ελληνικής κρίσης. Ως εκ τούτου, αναπτύχθηκαν κατάλληλες στρατηγικές προσαρμογής του εγχώριου τραπεζικού συστήματος στις απαιτήσεις της κρίσης, στις οποίες θα αναφερθώ ακολούθως και δρομολογήθηκε η διαδικασία ανακεφαλαίωσης για αποκατάσταση της ευρωστίας και της δυνατότητας των τραπεζών να παράσχουν ουσιαστική στήριξη στην οικονομία. Παράλληλα, οι ελληνικές τράπεζες δεν έπαψαν να προετοιμάζονται για την επόμενη μέρα, όταν δηλαδή θα κληθούν να παράσχουν άμεση και αποφασιστική στήριξη στην επανεκκίνηση της ελληνικής οικονομίας.

Οι ελληνικές τράπεζες προσπάθησαν, στα όρια των δυνατοτήτων τους, να λειτουργήσουν ως κυματοθραύστης των δυσμενών συνεπειών για την οικονομία από την πρωτόγνωρη κρίση. Συγκεκριμένα, διατηρήθηκαν χαμηλοί ρυθμοί απομόχλευσης, κρατήθηκαν ανοικτές ζωτικές πιστωτικές γραμμές και ρυθμίστηκαν δανειακές υποχρεώσεις προς τα νοικοκυριά και τους υγιείς, αλλά δοκιμαζόμενους, κλάδους της οικονομίας. Παράλληλα, εργάστηκαν εντατικά για να επουλώσουν τα τεράστια πλήγματα από την ενεργή συνεισφορά τους στην εξασφάλιση της βιωσιμότητας του ελληνικού δημοσίου χρέους μέσω της αναδιάρθρωσης (PSI, debt buyback). Θα αναφερθώ εν συντομία σε βασικές πτυχές αυτής της στρατηγικής:

Αναφορικά με τις επιπτώσεις, όπως η καθαρή/αναγκαστική απομόχλευση, που συντελέστηκε στην ελληνική οικονομία την περίοδο της κρίσης, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ήταν χαμηλότερη συγκριτικά με τα προγράμματα στήριξης άλλων χωρών. Στο σκέλος των δανείων από το ελληνικό τραπεζικό σύστημα προς τη ναυτιλία, η μέση ετήσια συρρίκνωση του υπολοίπου των δανείων προς τον κλάδο ήταν επίσης χαμηλότερη του μέσου όρου των επιχειρηματικών δανείων, λόγω κυρίως και των πολύ καλών αποπληρωμών των ναυτιλιακών δανείων.

Είναι αξιοσημείωτο ότι σε περίοδο επανεκτίμησης των στρατηγικών τραπεζικής δανειοδότησης της ναυτιλίας σε διεθνές επίπεδο, με τις προσαρμογές στο σταθμισμένο κίνδυνο των δανείων προς τον κλάδο να είναι ιδιαίτερα επιβαρυντικές για τα τραπεζικά χαρτοφυλάκια - με τις συνθήκες να γίνονται πιο δεσμευτικές στο μέλλον στο πλαίσιο της Βασιλείας III. Αξίζει να σημειωθεί ότι, ενώ μεγάλες ευρωπαϊκές τράπεζες με ηγετική θέση στον τομέα αποχώρησαν τελείως ή συρρίκνωσαν τα σχετιζόμενα με τη ναυτιλία χαρτοφυλάκιά τους, οι ελληνικές τράπεζες στήριξαν τον κλάδο. Συνολικά 9 ελληνικές τράπεζες συμμετείχαν για το 2012 στη χρηματοδότηση της ναυτιλίας με €10 δις περίπου και 42 τράπεζες ξένων συμφερόντων, έχουν έκθεση στην ελληνόκτητη ναυτιλία με το σύνολο των δανειακών κεφαλαίων να ανέρχονται σε €40 δις περίπου.

Η ναυτιλιακή χρηματοδότηση επηρεάστηκε αρνητικά από παράγοντες, όπως η πτώση των ναύλων, η μείωση των αξιών-τιμών των πλοίων, οι χαμηλές προσδοκίες για το μέλλον της ναυλαγοράς, οι αυξημένες παραγγελίες για νεότευκτα αλλά και οι περισσότερες, έναντι των διαλύσεων, προσθήκες νέων πλοίων. Μόνο στα κινεζικά ναυπηγεία, οι Έλληνες εφοπλιστές, τα τελευταία χρόνια, έχουν επενδύσει περισσότερα από 17 δις δολάρια για νέες κατασκευές, προφανώς και με ανταγωνιστικό κόστος που, όμως, επιφέρουν επιπτώσεις στο σύνολο του κλάδου κυρίως σε ό,τι αφορά στη διαχείριση υφιστάμενου στόλου. Η εξισορρόπηση της αγοράς, αφενός, και η δυνατότητα πρόσβασης σε κεφάλαια για αγορά μεταχειρισμένων πλοίων, αφετέρου, θα συνέβαλαν στην ταχύτερη ανάκαμψη της ναυλαγοράς. Οι επενδύσεις σε αγορές πλοίων σε τιμές κατώτερες από την αποσβεσθείσα αξία δημιουργούν δυνατότητες πραγματοποίησης κεφαλαιακού κέρδους. Η συρρίκνωση της προσφοράς των νέων πλοίων με την επιτάχυνση της διάλυσης σκαφών μεγάλης ηλικίας και μη ανταγωνιστικών μονάδων, σε συνδυασμό με το μειωμένο ρυθμό αύξησης νέων παραγγελιών, θα επιφέρει, εκ των πραγμάτων, το νέο σημείο ισορροπίας στη ναυλαγορά.

Ωστόσο, η αναγκαία αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους επέφερε ουσιαστικά ένα τόσο μεγάλο πλήγμα στην κεφαλαιακή βάση των ελληνικών τραπεζών, που δεν θα μπορούσε να επουλωθεί αποκλειστικά με χρήση ιδίων μέσων. Αναπόφευκτα, οι τράπεζες αναγκάστηκαν να προβούν σε όλες τις αναγκαίες προσαρμογές για να αμβλύνουν τις κεφαλαιακές τους ανάγκες και να σταθεροποιήσουν τις πηγές και τους όρους άντλησης ρευστότητας.

Αναλυτικότερα, η βαθιά ύφεση και η αβεβαιότητα επέφεραν επιπρόσθετα κεφαλαιακά πλήγματα και αποστέρησαν το πιστωτικό σύστημα από πολύτιμη ρευστότητα. Η υποστήριξη από την ΕΚΤ ήταν σημαντική, αλλά δεν ήταν δυνατό να υποκαταστήσει λειτουργικά σταθερές και μακροχρόνιες πηγές ρευστότητας, ενώ συγκυριακές εξελίξεις, όπως κρίσεις πανικού στην καταθετική συμπεριφορά και μετάπτωση από τον απευθείας δανεισμό της ΕΚΤ στο ΕΛΑ, αύξησαν το κόστος πρόσβασης και τη συνολική προς αξιοποίηση ρευστότητα. Συνολικά, οι καταθέσεις άγγιξαν το χαμηλότερό τους σημείο τον Ιούνιο του 2012, σημειώνοντας μείωση, σε σχέση με το 2009, μεγαλύτερη από €100 δις (ισοδύναμη με πτώση 40%). Έκτοτε έχουν ανακάμψει κατά σχεδόν €13 δις.

Ως εκ τούτου, το Πρόγραμμα οικονομικής στήριξης της χώρας και οι σχετικές δανειακές συμβάσεις με τους εταίρους μας, την ΕΕ και το ΔΝΤ, προέβλεπαν τη δέσμευση απαραίτητων κονδυλίων, προκειμένου να ολοκληρωθεί η ανακεφαλαιοποίηση, σε συνδυασμό με κεφάλαια του ιδιωτικού τομέα. Η διαδικασία αυτή πρόκειται να ολοκληρωθεί σύντομα, δημιουργώντας υγιή αφετηρία επανεκκίνησης για το ελληνικό τραπεζικό σύστημα.

Παράλληλα, η ανάκαμψη των καταθέσεων τα τελευταία 3 τρίμηνα (με κάποιες ενδείξεις κόπωσης, όμως, την περίοδο Μαρτίου-Απριλίου, που συμπίπτει με την εκδήλωση της κρίσης στην Κύπρο), σε συνδυασμό με την αποκατάσταση της πρόσβασης στον απευθείας δανεισμό από την ΕΚΤ, αποτελούν σαφείς ενδείξεις βελτίωσης του κλίματος και των ευνοϊκών επιδράσεων από τη μείωση της αβεβαιότητας και της ομαλής υλοποίησης του προγράμματος. Επίσης, σημαντική είναι η πρόοδος σε όρους αναδιάρθρωσης, τόσο στο σκέλος του κόστους με εξορθολογισμό των λειτουργικών δαπανών και εκμετάλλευσης δυνητικών συνεργειών όσο και στο σκέλος πώλησης ορισμένων περιουσιακών στοιχείων που δεν σχετίζονται με οργανικές δραστηριότητες. Η ολοκλήρωση της ανακεφαλαιοποίησης, καθώς και η σταθεροποίηση και σταδιακή ανάκαμψη της καταθετικής βάσης, θα αποτελέσουν και το σημείο επανεκκίνησης του τραπεζικού συστήματος σε ένα χρονικό σημείο, που η συνεισφορά τους θα είναι καίρια για την ανάκαμψη της οικονομίας.

Κατά τη γνώμη μου, είναι πρόδηλο ότι η ένταση αλλά, κυρίως, ο συνδυασμός των προαναφερόμενων προκλήσεων καθιστούν την τρέχουσα συγκυρία εξαιρετικά απαιτητική. Έχοντας όμως την ευκαιρία να βιώσω, από νευραλγικές θέσεις στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, προηγούμενες κρίσεις στο ναυτιλιακό κλάδο, καθώς και περιόδους σημαντικών επιχειρηματικών προσαρμογών και αναδιαρθρώσεων σε άλλους τομείς της οικονομίας μας, γνωρίζω καλά ότι κάθε φάση προσαρμογής, όσο επώδυνη και να είναι, έχει μία φυσική πορεία εξέλιξης, που το τέλος της σημαίνει και νέα αφετηρία. Αναμφισβήτητα, η πρόκληση ανάταξης και επαναπροσδιορισμού ενός βιώσιμου οικονομικού υποδείγματος ανάπτυξης μιας ολόκληρης οικονομίας συνιστά ακόμη μεγαλύτερη πρόκληση.

Στο νέο περιβάλλον, η αιχμή του δόρατος για ανάπτυξη θα είναι παραγωγικοί κλάδοι με υψηλό συντελεστή εξωστρέφειας, όπως η ναυτιλία, οι εξαγωγικές επιχειρήσεις, ο τουρισμός αλλά και το πιστωτικό σύστημα μετά την επιτυχή διεύθυνσή του στη ΝΑ Ευρώπη. Όλοι αυτοί οι τομείς θα πρέπει να στηριχθούν πολυεπίπεδα. Και σε ό,τι αφορά στην Εθνική Τράπεζα αυτό θα πράξει. Η Εθνική Τράπεζα που υπήρξε η πρώτη ελληνική Τράπεζα που χρηματοδότησε τη ναυτιλία, με συνολικό, σήμερα, ναυτιλιακό χαρτοφυλάκιο περίπου 1,7 δις ευρώ, είναι και θα παραμείνει θεματοφύλακας της ισχυρής παρουσίας της ελληνικής ναυτιλίας στο παγκόσμιο γίγνεσθαι.

Οι ικανότητες, η διορατικότητα, οι αντοχές και η προσαρμοστικότητα όλων δοκιμάζονται από τις πολλαπλές διαστάσεις της κρίσης: δημοσιονομική, μακροοικονομική, χρηματοπιστωτική. Αλλά συνήθως η έκταση των αναδιαρθρώσεων και των προσαρμογών που συνοδεύουν συνδυασμένες κρίσεις αντίστοιχης κλίμακας δημιουργούν και μεγάλες ευκαιρίες.

Είναι χαρακτηριστική η ταχεία επανεκτίμηση από τις χρηματοοικονομικές αγορές - όπως αποτυπώνεται λ.χ. στα ελληνικά ομόλογα, ή στις χρηματιστηριακές αποτιμήσεις- των σημαντικά βελτιωμένων προοπτικών της χώρας, μετά από ένα επαρκές χρονικό διάστημα αξιόπιστης εφαρμογής του προγράμματος και επίτευξης των ονομαστικών στόχων, σε συνδυασμό με έναν υψηλότερο βαθμό αμοιβαίας κατανόησης με τους εταίρους μας. Προφανώς, οι προκλήσεις είναι τεράστιες, όμως, βασικοί παράμετροι του οικονομικού περιβάλλοντος -με προεξάρχουσα τη μείωση της αβεβαιότητας- έχουν μεταβληθεί σημαντικά προς το καλύτερο. Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα θα είναι εκεί να συνεπικουρήσει την υγιή επιχειρηματικότητα, έχοντας επουλώσει τις πληγές που άφησε η κρίση.

Επωμιζόμενος την ευθύνη να ηγούμαι σε αυτή τη δύσκολη περίοδο του πιο ιστορικού τραπεζικού ιδρύματος της χώρας, με επίγνωση των δυσκολιών και των προκλήσεων, μπορώ να εκφράσω την πεποίθηση ότι και η τρέχουσα οικονομική κρίση, όσο έντονη και πολυεπίπεδη είναι, δεν μπορεί παρά να έχει ως νομοτελειακή κατάληξη τη νέα εκκίνηση της οικονομίας και του τραπεζικού συστήματος. Η αφετηρία θα αφορά πρωτίστως το γνήσιο, δυναμικό και εξωστρεφές τμήμα του επιχειρηματικού τομέα. Ο κλάδος της ναυτιλίας έχει κατ' επανάληψη αποδείξει ότι συνεχίζει να αποτελεί κεντρικό δομικό συστατικό του νέου οικονομικού υποδείγματος, στο οποίο θα βασιστεί η ανάκαμψη της χώρας. Πιστεύω ακράδαντα ότι οι υγιείς δυνάμεις της οικονομίας θα βρουν τελικά το δρόμο τους και όλοι πρέπει να συνεργαστούμε, ώστε αυτό να γίνει το ταχύτερο δυνατό.

Η μεγάλη πρόκληση για τη σταθεροποίηση και τη βιώσιμη ανάπτυξη της οικονομίας-- με το ναυτιλιακό τομέα να διαδραματίζει πάλι πρωταγωνιστικό ρόλο - είναι εδώ και το ελληνικό τραπεζικό σύστημα θα είναι παρόν σε αυτή την κρίσιμη, αλλά και ελπιδοφόρα, συγκυρία.